

GLOSĂ PE MARGINEA LIRICII ARGHEZIENE

ȘTEFAN MUNTEANU

O componentă esențială a liricii lui Arghezi se întemeiază pe gândirea artistică antinomică, altfel spus, pe o structură duală, antinomică a versului. Această caracteristică, reflectată în modalitatea creației, reprezintă, cum se știe, o trăsătură inovatoare ținând de poetica romantismului. E de-ajuns, cred, să amintim celebrul poem *La lac* al lui Lamartine, în care poetul invocă timpul, cerându-i să curgă mai repede pentru zilele celor nefericiți și să-i uite pe cei fericiți:

*Assez de malheureux ici-bas vous implorent,
Couler, couler pour eux;
Prenez avec leurs jours les soins qui les devorent;
Oublier les heureux!*

În literatura română, Eminescu ilustrează mai mult decât alți poeți ai vremii această orientare stilistică a veacului. Fiindcă, ce sunt unele din amplele sale creații altceva decât largi desfășurări pe fond epic, aflate în antiteză și în conflict de idei cu altele, dacă se poate spune așa. Dintre acestea fac parte, între alte monumente ale geniului eminescian, *Epigonii*, *Împărat și proletar*, *Scrisoarea III* și *Luceafărul*.

Revenind la Arghezi, transcriu, pentru început din *Testament*:

*Am luat ocară și torcând ușure
Am pus-o când să-mbie, când să-njure.
[.....]
Robul a scris-o [cartea], domnul o citește.
[.....]*

De ce-ai cântat? De ce te-am auzit?

(Morgenstimmung)

întrebări, acum și alteori, fără răspuns, în schimbul căruia o dualitate răstignită între *credință* și *tăgadă* are orgoliul însingurării unui *poeta-vates*, care vorbește ca de pe un vârful de munte:

*Eu veneam de sus, tu veneai de jos,
Tu veneai din vii, eu veneam din morți.*

(ibidem)

Eterna distanțare și despărțire și, în același timp, un necurmat și nestăvilitor dor de a fi împreună, ca sub osânda unei porunci fatale și ascunse, care silește cugetul să navigheze mereu în derivă:

*Pusei pământ și ape, zăgaze între noi,
Și suntem pretutindeni, alături, amândoi
Te întâlnesc pe toată poteca-n așteptare,
Neconținută mută a mea însoțitoare.*

[.....]

*Amestecată-n totul, ca umbra și ca gândul,
Te poartă-n ea lumina și te-a crescut pământul.*

[.....]

*Apropiată mie și totuși depărtată,
Logodnică de-a pururi, soție niciodată.*

(Cântare)

Nu rareori antinomia, asociată cu negația, acoperă amărăciunea unui regret sau poate o remușcare:

*Făptură vrăjitoare și duioasă,
Nu te-am oprit s-aștepți și să suspini,
Ci te-am lăsat să-l încâlcești în spini
Fuiorul vieții tale de mătăasă.*

(Inscripție pe un portret)

Și tot astfel altădată, când versul devine un strigăt de profundă dezamăgire sub povara apăsătoare a unor amintiri plătite odinioară ca experiențe cu un preț prea ridicat de idolatrie:

*Femeie scumpă și ispită moale!
Povară acum, când vie te-am pierdut,
De ce te zămislii atunci din lut
Și nu-ți lăsași pământul pentru oale?*
(Jignire)

Sau când versul este expresia unui dureros refuz al iubirii prevestitoare de liniști tulburate:

*Făptura ta întreagă,
De chin și bucurie,
Nu trebuie să-mi fie,
De ce să-mi fie dragă?*
(Creion)

O conștiință sfâșiată de întrebări și îndoieli, care cheamă cugetul să-i stea *hotar între inger și măgar*, nu înseamnă oare a trăi o dramă pustiitoare și eroică totodată, cum mărturisesc aceste versuri antologice:

*Netrăita viață s-a sfiit
Și-am trăit-o însutit.*
(Deșertăciune)

În cuvinte „de rând”, asta înseamnă o existență vidă de pulsațiile vieții autentice, asemenea unui întins deșert: o viață compensată de un răzbunător și silnic belșug devine forma mântuitoare a trăirilor în toată profunzimea lor.

Antinomia se regăsește și în jocul realității aflate în concurență cu iluzia ei. Realitatea poate fi înșelătoare, iluzia, paradoxul, nu. Ea durează câtă vreme există credința neclintită în ea. Iluzia, aparența trimite la o realitate potențială, virtuală, pentru că amândouă sunt legate de speranță și nu se lasă pradă dezamăgirii, cu care ne aduce

cu picioarele pe pământ și brutal realitatea crudă. *A părea* devine atunci mai veridic și mai izbăvitor decât *a fi* cu adevărat, fiindcă speranța este o prezență mereu imaginată ca posibilă și așteptată să se întâmple în absența obiectului real: ea este imaginea vie și mângâitoare a ceea ce a ajuns îndepărtat și trecut; este umbra dăinuitoare și fidelă realității apuse:

*Și acum c-o văd venind
Pe poteca solitară,
De departe simt un jind
Și-aș voi să mi se pară.*
(*Melancolie*)

În sfârșit, dualitatea se anulează din nou, făcând loc evocării pătimișe:

*Femeie răspândită-n mine ca o mireasmă-ntr-o pădure,
Scrisă-n visare ca o slovă,
Înfiptă-n trunchiul meu: săcure.*
(*Psalmul de taină*)

De unde și dorința aprinsă ca în locul tăcerii cuvintelor înmormântate în sărutare să se audă alt cântec abia șoptit, asemenea frunzei în clădirea ei lină și pădurii în rumoarea adâncurilor ei:

*Înmormântează-ți graiul oprit sub sărutare.
Și lasă-ți singur trupul, cu albele-i tipare,
Învăluit în umbră el singur să murmure,
Ușure ca o frunză, adânc ca o pădure.*
(*Stihuri*)

Dar gestul se dovedește iluzoriu și apropierea gratuită, încât clipa visată se stinge în pâlpare nefiresc sugrumată:

*Ne-am așezat alături și brațul m-a cuprins,
Un luminiș în mine părea că s-ar fi stins.*

[.....]
Vreau degetul ușure să-l iau, să i-l dezmierd,
Orice vroiesc rămâne îndeplinit pe sfert.
[.....]
Dar ce nu pot pricepe, ea pricepu de plânge?
Apusul își întoarce cirezile prin sânge.
O! mă ridic pe suflet s-o strâng și s-o sărut,
Dar brațele din umeri le simt că mi-au căzut.
(Toamnă)

Așadar, credință și îndoială, incertitudine și căutare, așteptare și zădărnicie, dorință și înfrângere, iată universul meditației lirice argeziene sau o mare parte din tărâmul lui, guvernat de drame existențiale. Un drum lung, așternut între vis și realizare, între dorință izbăvitoare și eșec. Totul se înscrie în cele din urmă pe un portativ repetat încă o dată, dar altfel, ca act de săvârșire a unui *rit* al *primeririi*, așteptat cu înfrigurare și la adăpost de ochiul neiertător al zădărniceii neîmpliniri pe un liman spălat de valuri:

*Voiam să pleci, voiam și să rămâi,
Ai ascultat de gândul cel dintâi.
Nu te oprise gândul fără glas,
De ce-ai plecat, de ce-ai mai fi rămas?
(De-abia plecaseși)*

Și după o lungă rătăcire pe cărări îndepărtate și îndelung bătute, vine și ceasul întoarcerii târzii și cuminiți spre noi înșine – dar până când?

*Poate că este ceasul de vreme ce scoboară
Din arbori toată frunza ce-a fost și strălucit,
Să ne privim trecutul în față, liniștit,
Când urma lui de umbră începe să ne doară.
[.....]
Și de ni-s ruși genunchii de căile spinoase,
De ce pentru-ntristare să fie tot ce-a fost?*

*Nu-i toamnă? Să ne facem din noi un adăpost
Și s-adunăm deșertul la cald, pe lângă case.
(Poate că este ceasul)*

... păstrând cu el, într-un colț ferit al sufletului, *cenușa visărilor
noastre.*

1 iulie–15 august, 2010